

عوامل دین‌گریزی جوانان از منظر آیات و روایات

زینب بامری داد^۱

۱. طلبه سطح دو حوزه علمیه حضرت رقیه (سلام الله علیها) شهرستان دلگان.

چکیده

موضوع این مقاله بررسی عوامل و راهکارهای مبارزه و کاهش دین‌گریزی از نگاه قرآن است. نویسنده، دین از نگاه قرآن، مجموعه‌ای باورها و رفتارها با محوریت یک موجود برتر تعریف کرده و پس از اشاره به پیشینه دین‌گریزی و عوامل دین‌گریزی را مانند: محیط، دوستان و مربیان، فشار و خشونت، ناکارآمد دیدن دین، شک و تردید، ناسازگاری با عقل، ناسازگاری با علم، فقر، روان‌پریشی، سخن‌گویان دین خواسته‌های نفسانی، تهاجم دینی و گستردگی شریعت با استناد به آیات قرآن به تفصیل مورد بررسی قرار داده است. سپس به راه‌حل‌های دین‌گریزی پرداخته و مرحله اول را پیشنهاد کرده است و در این مرحله ۳ راهکار زیر پیشنهاد کرده است: ۱- معرفی شایسته و بایسته دین - طرح خردمندانه دین، آرامش‌بخشی دین و طرح سازگاری دین و علم. ۲- پیاده‌سازی و عملیاتی کردن دین، توجیه‌های اقتصادی، توصیه‌های سیاسی و اجتماعی. ۳- انسان‌سازی. راهکارهای مرحله درمان دین‌گریزی را بسته به عوامل آن متفاوت دانسته و بر درمانی خاص برای هر شکل دین‌گریزی تأکید کرده و در ادامه، برای تک‌تک عوامل دین‌گریزی، راهکارهای درمانی متناسب با آن پیشنهاد کرده است.

کلیدواژه: دین، جوانان، دین‌گریزی، نسل جوان.

مقدمه

این مقاله بر آن است که علل دین‌گزینی را که در زمان فعلی در بین جوانان زیاد شده است در بین جوانان و در آیات و روایات بررسی کند. با توجه به نقش حساسی که دین و مخصوصاً دین اسلام در عصر حاضر دارد و ازسویی رو آوردن مردم تشنه‌ی معرفت الهی و حقیقت طلب به دین، و نیز ایجاد حکومت دینی جمهوری اسلامی در ایران توسط روحانیون، سبب شده تا فعالیت‌های دشمنان و تبلیغات معاندان چه در داخل و چه در خارج بر علیه دین و محدود کردن آن بیشتر شود، لذا شناختن عواملی که موجب دین‌گزینی جوانان می‌شود ضروری می‌نماید.

اینکه دین‌گزینی آیا تعریفی رسا، دقیق و قابل استفاده‌ای دارد یا خیر، باید گفت که از نحوه کاربردی پر بسامد آن توسط کاربران عمومی، می‌توان پنج معنای آن را استخراج و صورت‌بندی نمود. گاهی لفظ دین‌گزینی را به‌کار می‌بریم و منظور ما ترک باورهای دینی و در مرکز آن، خداباوری، معاد باوری و یا مواردی از این قسم است. این مقاله را به‌صورت کتابخانه‌ای با مراجعه به کتابخانه مجازی قائم گردآوری کردم و با توجه به تحقیقات انجام‌شده تاکنون تحقیقی در این عنوان در حوزه علمیه حضرت رقیه سلام‌الله نوشته نشده است که به این موضوع بپردازد. اما آثاری را یافتیم از جمله:

۱- دین‌گزینی نوشته‌ی علی بن حسن طبرسی

۲- عوامل دین‌گزینی نسل جوان نوشته مرتضی مطهری

۳- آسیب‌شناسی نسل جوان نوشته حمیدرضا شاکری.

از آنجایی که در جامعه امروز که در زمان غیبت قرار دادیم مردم به‌شدت نیازمند به عوامل دین‌گزینی جوانان هستند تا هدایت و رهبری شوند برایم ضرورت ایجاد شد تا با تحقیق به این مسائل بپردازم.

هدف از نوشتن این تحقیق آشنا کردن افراد با عوامل دین‌گزینی جوانان و اهمیت آن در جامعه و نقش آن آشنا شوند تا با اطاعت از امر او جامعه هدایت یافته باشند ان شاءالله.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- دین‌گریزی

لغت دین‌گریزی از دو واژه دین و گریز تشکیل شده، لذا هر یک از این اجزا باید جداگانه بررسی شود. دین تعالیمی است که از سوی خدا و انسان‌هایی برگزیده‌اش برای بشر آمده و شامل سه حوزه ی عقاید، اخلاق و احکام است. در این تحقیق غرض از دین تنها دین اسلام است. در مفهوم واژه گریز نیز، سه نکته است: دور شدن و فاصله گرفتن؛ نوعی آشنایی اولیه؛ نوعی نفرت و دل‌زدگی. پس گریز به معنای دور شدن و فاصله گرفتن است که ناشی از حس تنفر و دل‌زدگی همراه با مواجهه و آشنایی اولیه است. بنابراین می‌توان دین‌گریزی را در اصطلاح به ۵ شکل تعریف کرد^۱:

- (۱) دین‌گریزی مطلق: در این معنا، دین‌گریز اساساً از ساحت دین بیرون است و به انکار دین رو آورده است.
- (۲) دین‌گریزی خاص: در این معنا، دین‌گریزی یعنی از دین خاصی بیرون شدن و به دین دیگر رو آوردن. مثلاً از مسلمانی به مسیحیت.
- (۳) دین‌گریزی نسبی: در این معنا فقط تغییر در نگرش دینی، ملاک دین‌گریزی است. مثلاً: تغییر دین از اجتماعی به دین فردی.
- (۴) دین‌گریزی عملی: در این معنا، دین‌گریز واجبات را ترک و محرمات را انجام می‌دهد.
- (۵) دین‌گریزی وجودی: در این معنا، داشتن اعتقادات دینی ملاک نیست، بلکه آنچه اهمیت دارد میزان دغدغه حضور در محضر خداست

۲-۱- جوان

۱. شکوهی، عوامل و ریشه‌های دین‌گریزی از منظر قرآن و حدیث، ص ۴۷.

جوان در لغت به معنای برنا، شاب، غلام، نوباوه، نوچه و نورسته است. و متضاد جوان، پیر می باشد.^۱ جوان چیزی است که از عمرش زیاد نگذشته باشد.^۲ در عربی نیز از جوان به شباب، دهار و حوادث تعبیر می شود که «شباب» از ماده‌ی شبّ، یشبّ، است که معنای برافروختن می دهد.^۳

محدوده‌ی سن در جوانی، ۱۶ تا ۲۰ سال است.^۴ ولی، قطع‌نامه‌ی عمومی سازمان ملل، لفظ جوان را بر سن ۱۸ تا ۲۴ سال، نهاده است.^۵ طریحی چنین بیان کرده است که: وقتی گویند «صبی به جوانی رسید» جوانی یا شباب، همان دوران قبل از کهولت است و احادیث فرد ۳۰ ساله را جوان می نامد. ر‌اغب اصفهانی نیز صبی را کسی می داند که به حد احتلام و بلوغ شرعی نرسد.^۷ در فرهنگ عمید نیز، جوانی را از ۱۸ تا ۳۵ سالگی می دانند.^۸ شهید مطهری در تعریف اصطلاحی جوان چنین می گوید:

- (۱) جوان شخصیتی است، دارای سن خاص و حالات روحی، روانی با نیازهای خاص دوران.
- (۲) جوان شخصیتی است که به خاطر تحصیلات و آشنایی با اندیشه های جدید، فکر و سوالات جدیدی دارد و نمی خواهد مثل جوانان نسل گذشته، بدون عقل و منطق، هر چیزی را بپذیرد.

در جامعه‌شناسی، جوانی فرآیند و ساختاری اجتماعی است که همراه وقایعی هنجاری مثل اشتغال، ازدواج، فرزندآوری و ... است.^۹

۱-۳- معناسازی دین در قرآن

-
۱. عمید، فرهنگ عمید، ذیل جوان.
 ۲. دهخدا، لغت نامه دهخدا، ذیل جوان.
 ۳. مسعود و انزابی‌نژاد، فرهنگ الرائد، ذیل شبّ.
 ۴. شکوهی، تعلیم و تربیت، شکوهی، ص ۱۹۸.
 ۵. قائمی، جوان از دیدگاه نیازها، خواسته‌ها و مصالح، ص ۱۵.
 ۶. طریحی، مجمع البحرين، کلمه شب و فی الحدیث «ابن ثلاثین سنه یسمى شاباً».
 ۷. ر‌اغب، مفردات القرآن، کلمه صبو.
 ۸. عمید، فرهنگ عمید، واژه جوانی.
 ۹. کریمی، رویکرد نمادین به تربیت دینی، با تأکید بر روش‌های اکتشافی، ص ۱۲۳.

غرض دین ایجاد دانایی و مخالفت با جهل است. در اسلام تقلید وجود ندارد و اسلام دین تحقیق است. خدا در آیاتش می فرماید: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ؛ بگو: این راه من است. من و پیروانم با بصیرت کامل همه مردم را به سوی خدا دعوت می کنیم! منزّه است خدا! و من از مشرکان نیستم.»^۱

دین جوانان را به تفکر و به بصیرت دعوت می کند و آنان را هدایت می کند ولی اگر تقلید مذموم و ناآگاهانه بر دین حاکم شود، باعث دین گریزی مردم به ویژه جوانان می شود. تقلید جاهلانه در آیات نکوهش شده، چنانچه آمده است: «وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ؛ چون به ایشان گفته شود که از آنچه خدا نازل کرده است پیروی کنید، گویند: نه ما به همان راهی میرویم که پدرانمان میرفتند حتی اگر پدرانشان بیخرد و گمراه بوده اند.»^۲

خداوند در آیه ای دیگر می فرماید: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ ضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ؛ بگو ای اهل کتاب در دین خود بناحق گزافه گویی نکنید و از پی هوسهای گروهی که پیش از این گمراه گشتند و بسیاری را گمراه کردند و از راه راست منحرف شدند نروید.»^۳

از طرفی، تا زمانی که جوانان نمونه های معتقد و آراسته به کمالاتی را که قابلیت تقلید دارند در پیش روی خود نبینند، به فراگیری امور دینی و تقلید از آنها روی نمی آورد. پس عملکرد مجتهدین باید چنان تاثیر بر دلها داشته باشد که باعث جذب جوانان به دین شود و جوان را بیش از هر چیزی، عمل تحت تاثیر قرار می دهد. امام علی (علیه السلام) نیز در عمل مجتهدان به دین فرمودند: «مَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا وَقَدْ سَبَقْتُكُمْ بِالْعَمَلِ بِهِ، وَلَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ إِلَّا سَبَقْتُكُمْ بِالنَّهْيِ عَنْهُ؛ هرگز شما ندیدید که شما را به چیزی امر کنم مگر اینکه قبلا خودم عمل کرده ام تا اول عمل نکنم به شما نمی گویم و من هرگز شما را از چیزی نهی نمیکنم مگر اینکه قبلا خودم آن را ترک کرده باشم چون خودم نمیکنم، شما را نهی می کنم.»^۴

۱. یوسف، ۱۰۸.

۲. بقره، ۱۷۰.

۳. مائده، ۷۷.

۴. نهج البلاغه، خطبه ۱۷۵.

از سویی یکی از آسیب‌هایی که به دین و دین‌داری جوانان از راه تقلید از سوی دشمنان وارد می‌گردد؛ تقلید و شخصیت‌زدگی از سیلبریتی‌های بی‌دین و مشهور است. این موضوع مانعی بزرگ و حجابی عظیم در گرایش به دین در جوانان است و نمی‌گذارد که جوان به تعقل پرداخته و راه صحیح را با چشم باز انتخاب نماید، زیرا جوانان بر اساس دل‌های پاک و پر شور و هیجان خود، بیشتر تحت تاثیر شخصیت‌های مشهور از جمله فوتبالیست‌ها، بازیگران، هنرمندان و... قرار می‌گیرند و اگر این افراد از افراد بی‌دین باشند این تقلید از اشخاص مشهور بی‌دین، ناخود آگاه باعث دین‌گریزی جوانان می‌شود همانطور که در اغتشاشات اخیر (سال ۱۴۰۱) در کشور شاهد این تقلیدهای نادرست بودیم.^۱

۱. www.khamenei.ir. باندکی تغییر.

نتیجه گیری

از عوامل اصلی دین‌گریزی جوانان ناسازگاری میان قول و عمل کسانی است که به‌طرف دین دعوت می‌کند. عوامل دیگری از جمله غفلت، جهل و عدم تفکر جوانان درباره دین و یا تهاجم فرهنگی و تقلید کورکورانه نیز تأثیر اساسی و فراوانی در این فرایند دارند. به‌هرحال، از بهترین و اصلی‌ترین راه‌های جلوگیری از دین‌گریزی جوانان نشان‌دادن یک الگوی مناسب برای جوانان می‌باشد و منادیان دین و کسانی که به‌طرف دین دعوت می‌کنند به فکر تزکیه و تهذیب نفس خود باشند.

از عوامل دیگری نیز نباید غفلت کرد که هر یک به نوبه خود عامل مهمی برای دین‌گریزی جوانان می‌باشند عبارتند از: درک غلط از دین: از علل دین‌گریزی جوانان، ناهمخوانی در سطح شناخت جوان با سطح معارف دین ارائه شده است. جوان با توانمندی‌های ذهنی اش، دین تقلیدی را قبول نمی‌کند و باورهای دینی القا شده با تقلید از دوران کودکی را کنار زده و دینی را می‌پذیرد که متناسب با سطح تفکر اوست. اما غالباً آنچه به عنوان دین به جوان عرضه می‌شود، برای جوان اقناع‌کننده نیست. پیروی از خواهش‌های نفسانی: گاهی دین چنان به جوان عرضه می‌شود که او، دین را مانع ارضای نیازهای واقعی اش می‌بیند و این تصوّر موجب دین‌گریزی می‌شود. زیرا جوان در شرایطی است که انواع غرایز در او در اوج خود است و اگر دین طوری معرفی شود که ظاهراً مانع غرایز جوان شود و راهی برای ارضای آنها نداشته باشد؛ طبیعتاً جوان دین‌گریز می‌شود زیرا دین‌پذیری را سرکوب‌گرایز می‌داند. حب دنیا: غرایز و ارضای آن در جوانی، به اوج می‌رسد. تأمین این غرایز، نقش مهمی در تعدیل رفتار او دارد و عدم ارضای آنها سبب ناهنجاری‌های رفتاری می‌شود. کفر همان‌طور که نتیجه ی جهل است، معلول فقر نیز می‌باشد. پس افراط و تفریط در حب به دنیا یا در دینداری افراطی صحیح نیست و تعادل در حفظ دنیا و دین ضروری است. تقلید غیر عاقلانه: دین جوانان را به تفکر و به بصیرت دعوت می‌کند و آنان را هدایت می‌کند ولی اگر تقلید مذموم و ناآگاهانه بر دین حاکم شود، باعث دین‌گریزی مردم به ویژه جوانان می‌شود.

در مسئله گرایش به فرهنگ غرب نیز علم شناخت صحیح از فرهنگ غرب به‌عنوان عامل اصلی بیان‌شده است و مشکلات اقتصادی در داخل و آزادی ابتدال موجود در غرب در رتبه‌های بعدی قرار دارند. بنابراین، با توجه به این عوامل، راه کار یا کارهایی که برای جلوگیری از این دو می‌توان بیان کرد، تقویت بینش دینی و سیاسی جوانان و زدودن فقر اقتصادی و ارائه الگوهای مناسب جوانان می‌باشد و علت‌های دیگری در اولویت و رتبه‌های بعدی قرار دارند.

فهرست منابع و مآخذ

قرآن، ترجمه : مهدی محمودیان. ۱۳۸۶.

- (۱) حرّانی، حسن بن شعبه، تحف العقول، قم: انتشارات جامعه مدرسین، ۱۴۰۴.
- (۲) خدا یاری فرد، محمد، مسائل نوجوانان و جوانان، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۷۳.
- (۳) دشتی، محمد، نهج البلاغه، تهران: موسسه فرهنگی تحقیقاتی امیر المومنین.
- (۴) دلشاد تهرانی، مصطفی، ره‌زنان دینی، آسیب شناسی دین و دینداری در نهج البلاغه، انتشارات دریا، ۱۳۷۹.
- (۵) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، قم : دفتر نشر برگزیده ، ۱۳۸۷.
- (۶) راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، دمشق: دارالعلم، ۱۴۱۲.
- (۷) ساجدی، ابوالفضل، دین‌گرایی، انتشارات قم ۱۳۸۴.
- (۸) شاکرین، حمیدرضا ، پرسش ها و پاسخ های برگزیده، تهران، دفتر نشر معارف، ۱۳۸۴.
- (۹) صدوق، محمد ، من لا یحضره الفقیه، قم، دفتر انتشارات جامعه مدرسین حوزه ، ۱۴۱۳.
- (۱۰) طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، تهران: مرتضوی، ۱۳۷۵.
- (۱۱) طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، تهران، ۱۳۶۲.
- (۱۲) فضل‌الله، سید محمد حسین ،دنیای جوانان، ترجمه مجید مرادی، بوستان کتاب، ۱۳۸۰.
- (۱۳) قائمی، علی، جوان از دیدگاه نیازها، خواسته‌ها و مصالح، قم، ۱۳۸۲..
- (۱۴) کریمی، عبدالعظیم، رویکرد نمادین به تربیت دینی، با تأکید بر روش‌های اکتشافی، انتشارات قدیانی، ۱۳۸۹.
- (۱۵) لی شکوهی، عوامل و ریشه‌های دین‌گریزی از منظر قرآن و حدیث، بوستان کتاب، ۱۳۸۵.
- (۱۶) مطهری، مرتضی ، مجموعه آثار، تهران، صدرا، ۱۳۸۸.

۱۷) محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، دفتر تبلیغات اسلامی، قم، ۱۳۶۳.

۱۸) مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، تهران، کتابفروشی اسلامیة، ۱۳۷۵.